

2. dio

NORVEŠKI JAZZ

- glazba profinjene estetike

davor hrvoj

Kad govorimo o norveškom jazzu, govorimo o raznovrsnoj sceni koja se temelji na otvorenosti i eksperimentiranju. Mnogobrojni glazbenici očituju se u svim stilovima, od tradicionalnog do suvremenog jazza i raznim inačicama koje su tijekom sto godina obogaćivale tu glazbu. S vremenom su se sve više otvarali utjecajima suvremene, avangardne, rock, pop, funk, folk i etničke glazbe iz svojega, ali i drugih podneblja. No u drugoj polovici 20. stoljeća profilirao se poseban izričaj koji možemo poistovjetiti s norveškim, i to zbog raznih karakteristika koje vežemo uz to podneblje. Mnogi su glazbenici prihvatili baladni, kontemplativan, tugaljiv, ponekad i turoban ugođaj. Primjerice, neke od skladbi Ketila Bjornstada nadahnute su djelima slavnoga slikara Edvarda Muncha, jednoga od najvećih simbola norveške umjetnosti. To su introspektivne, gotovo minimalističke izvedbe koje potiču na koncentrirano slušanje. Ta glazba objedinjuje jazz, improvizacije i utjecaje europske klasične, ali i tradicijske norveške glazbe. Uz nju ćete se opustiti, vizualizirati posve određene slike, poput onih naslikanih tehnikom akvarela, s pitomim livadama prekrivenim jutarnjom izmaglicom, bez komešanja,

užurbanosti i napetosti. Nema tu ni trunke oštrog, nazubljenog, 'čoškastog', tvrdog, glasnog, agresivnog - kako kritičari znaju karakterizirati neke jazz-izvedbe. Naprotiv, ta je glazba nježna, mekana poput spužve koja upija sva nasljeđa današnjega društva što stvaraju stres, natopi ih blagim sokovima, filtrira i omogućuje da iz nje iscijedite samo profinjenu estetiku. A pri slušanju ne treba pojačavati zvuk, nego se usredotočiti na tišinu, jer ona je jedan od važnih elemenata norveškoga jazz.

Neki su glazbenici napravili odmak razvivši vlastiti glazbeni jezik. Dobar primjer je Terje Rypdal. Fascinantno je kako je svoj moćan, rokerski zvuk (a poznat je po tome što svira gitaru Fender Stratocaster) razvio u kontekstu gotovo meditativne glazbe, kao da je spojio nespojivo. Njegova se glazba zasniva na improvizacijama, uvjerljivo ocrta atmosferu, donosi prelijevanje boja i zanimljivu dinamiku. Naime, izvedbe se postupno razvijaju od tihih, sporih i nježnih sve intenzivnijih i gromoglasnih. Slušanje zahtijeva strpljenje, usredotočenost, širinu pogleda i poznavanje cjelokupne glazbene tradicije. Rypdal je odrastao uz oca klarinetista i dirigenta vojnog orkestra. Kao petogodišnjak počeo je učiti svirati klavir, a tri godine poslije i trubu. Gitare se prihvatio kao dvanaestogodišnjak, a još kao tinejdžer postao je članom norveške instrumentalne rock-grupe Vanguarda koja je briljirala na lokalnim ljestvicama. Zatim je 1967.

godine, nakon što je čuo Jimija Hendrixa, osnovao psihodelični *rock-band* Dream. Međutim, kasnije su na Rypdala utjecali i mnogi drugi glazbenici. S jednakim žarom posvetio se proučavanju glazbe američkih, ali i europskih autora i izvođača, primjerice Gyorgya Ligetija i Krzysztofa Pendereckog, kao i Johna Coltranea i Milesa Davisa. Zapravo, kad je prvi put slušao Ligetijevu glazbu, odlučio je da će za život zarađivati kao skladatelj i gitarist. Potkraj šezdesetih godina 20. stoljeća zaokupila ga je i *jazz*-glazba koja je postala iznimno važna u njegovu stvaralaštvu. U tom je kontekstu ostvario vrijedne suradnje s glasovitim američkim pijanistom, skladateljem, aranžerom i teoretičarom Georgeom Russellom te trubačem Lesterom Bowiejem, što je za njega bila dragocjena *jazz*-škola.

Slavni saksofonist i skladatelj Jan Garbarek jedan je od najpoznatijih norveških *jazz*-glazbenika. Njegov bismo stil mogli okarakterizirati kao *jazz*, kako je i počeo, ali i kao *world music*, ponekad i *crossover*, ali i *mood noir*. Suradivao je s uglednim glazbenicima raznih žanrova iz cijeloga svijeta: Keithom Jarrettom, Ralphom Townerom, Trilokom Gurtuom, Nanom Vasconcelosom, Billom Frisellom, Ustadom Fatehom Ali Khanom, Anourom Brahemom, Egbertom Gismontijerm, L. Shankarom i drugima. Njegovu karijeru karakterizira udaljavanje od konvencionalnih postavki i dublje poniranje u nordijsku kulturnu baštinu. Između ostalog, zaokupljaju ga drevni običaji, obredi, rituali, drevna glazba. Sve to uspješno spaja sa svojim životnim iskustvima. Rezultat je glazba koja donosi mističan ugođaj, asocijacije na zvukove prirode i ritam života. Ponekad diskretno primjenjuje programirane ritmove, pokazujući da prati nove trendove, ali im ne robuje, posebice izbjegavajući agresivan

pristup. U jednom trenutku karijere udružio se s britanskim muškim zborom Hillard Ensemble koji se specijalizirao za ranu glazbu. Tijekom niza godina zajedničkog djelovanja ostvarili su iznimno glazbeno prožimanje u kojem njegov saksofon postaje još jedan vokal, ali ima slobodu vrludati oko zadanih dionica što ih disciplinirano izvodi zbor, koji ih naglašava ili prekriva, 'šulja' se oko njih, komunicira sa zborom.

Pionir takozvanoga *future jazz*, skladatelj i producent Nils Petter Molvær tipičan je primjer norveškoga *jazz*-glazbenika. Osim trube, koja je njegovo primarno glazbalo, svira akustičnu gitaru, sintesajzere i programira. Tijekom cjelokupne karijere potvrđuje da njegovoj maštovitosti nema kraja. Njegova se glazba zasniva na zvuku i bojama koje se nježno prelijevaju, a pristup improvizaciji ponajprije se odnosi na poigravanje zvukovima. Iako je poznat kao glazbenik koji spaja *jazz* s elektroničkom glazbom i klupskim ritmovima, za razliku od većine današnje klupske glazbe koja je ekstremno agresivna, njegova je hipnotička na drukčiji način. Umirujuća je i meditativna, a izvedbe se razvijaju vrlo sporo, kao da lepršaju na lahoru ili plutaju na namreškanoj površini jezera. „Elektroničku glazbu povezujemo sa zvukovnim svijetom”, rekao je u našem telefonskom razgovoru. „Neke stvari nije moguće ostvariti akustičnim glazbalima. Morate manipulirati zvukom. Uvijek mi je bio zanimljiv taj kontrast, jer pobuđuje znatiželju. Pokušavam pronaći ravnotežu, organsko prožimanje, pri čemu se ne zna odakle što dolazi, ali projicira jednu veliku sliku. To nije poput elektronički ostvarenih lupova preko kojih sviraju akustični glazbenici, nego njihovo stapanje.” Molvær na svojim nastupima spaja različite medije, kreirajući svojevrsni performans.

Mnogi od norveških glazbenika nastupili su u Hrvatskoj, među ostalima: Karin Krog, Jan Garbarek, Nils Petter Molvær, Jacob Young, Bugge Wesseltoft, Paal Nilssen-Love, Audun Kleive i Marius Neset. Neki su i surađivali s hrvatskim glazbenicima. Primjerice Karin Krog i Jacob Young nastupili su u BP Clubu i svirali s Boškom Petrovićem i Mariom Mavrinom. Elvis Stanić je, pak, na Jazz Ex Temporeu u Opatiji ugostio mlade norveške glazbenike: violinista Erlenda Apsenetha i pijanisticu Maren Selvaag. Program sastavljen od hrvatskih i norveških skladbi, koje su uvježbavali s hrvatskim glazbenicima: pjevačicom Albom Nacinovich, gitaristom i harmonikašem Elvisom Stanićem, basistom Vedranom Ružićem i bubnjarem Markom Lazarićem, izveli su u Opatiji te na festivalu Jazz.hr/jesen u Zagrebu. Svirajući drevnu norvešku violinu Hardangersk, Apseneth je tom prigodom rekao da je u norveškim srednjim glazbenim školama i na konzervatoriju, uz klasična glazbala, moguće učiti i tradicijska glazbala. Osim toga, Stanić je album *Air/Zrak* snimio uz hrvatske i norveške glazbenike. Naime, četiri izvedbe ostvario je uz Oslo Symfoniorkester pod ravnanjem Jana Olea Amundsena, i to u kultnom Studiju *Rainbow* u Oslu.

Taj je studio snažna poveznica norveškoga *jazza* s ECM-om i međunarodnom scenom. Utemeljio ga je i vodio norveški gitarist, skladatelj i snimatelj Jan Erik Kongshaug. Producirao je i snimio više od četiri tisuće albuma, a samo za ECM oko sedam stotina. Osim najvažnijih norveških glazbenika, u Studiju *Rainbow*, kao i u njegovu Studiju *Talent*, snimali su i uglednici svjetskoga *jazza*, kao što su Keith Jarrett, Pat Metheny, Charlie Haden, JackDeJohnette, Carla Bley, Egberto Gismonti, Ralph Towner... Koliko je taj studio važan za norveške *jazz*-glazbenike,

pokazao je pijanist i skladatelj Ketil Bjornstad kad je objavio album *Rainbow Sessions*, posvetu Studiju *Rainbow* gdje je snimao još od 1980-ih. Sve su izvedbe snimljene uživo, bez nasnimavanja i dodatnih korekcija. Prvi kompaktni disk donosi snimke ostvarene u srpnju 2004. godine u starom studiju koji ima dugu tradiciju, drugi u kolovozu, a treći u prosincu iste godine, oba u novom studiju. Bjornstad je album posvetio Kongshaugu. U suradnji s njim, u prisnom, opuštenom i poticajnom ugođaju studija, svirajući na *Steinwayu* na kojem je 1975. godine snimio svoj prvi album, Bjornstad je ostvario dojmljivu sintezu umjetničkih zamisli te kristalno čist zvuk – upravo onako kako smo navikli od norveških *jazz*-glazbenika.

